

ANUL 1919 – DOBROGENII REVIN LA VIAȚA LOR NORMALĂ

Anul 1919 găsea Dobogea într-o situație dificilă; populația se întorcea din refugiu la gospodăriile afectate de cei doi ani de ocupație străină, podul peste Borcea fusese distrus și legătura spre restul țării era dificilă, ceea ce avea urmări asupra comerțului și, în general, în viața economică a acestei zone. Totul trebuia refăcut, instituțiile urmau să-și reintre în atribuțiuni, iar locuitorii dobrogeni, de toate etniile și religiile, să revină la viața lor normală.

La 24 ianuarie 1919, prefectul Negulescu emitea un ordin pentru primarii comunelor din județul Constanța, îndemnându-i la acțiuni ponderate pentru restabilirea ordinii în localitățile lor. Reținem din textul documentului de arhivă: *„Din prima zi a instalării noastre aci, am recomandat tuturor funcționarilor administrativi care mi s-au prezentat, o măsură egală, din punct de vedere legal, pentru toți locuitorii acestui județ. Același lucru l-am promis și locuitorilor înșiși, cu ocazia diferitelor inspecțiuni și cercetări ce am făcut prin unele comune, cât și delegaților lor care au venit să-mi reclame, să mi se plângă sau să ceară câte ceva îndreptățit. Știu că mulți din ei au suferit în timpul ocupației din partea unor conducători deveniți instrumente credincioase, servile și hrăpărețe, în mâinile ocupațiunii dușmane. Îndreptății erau deci, ca în primul moment al revenirii noastre aci, să caute ei pe cei vinovați să fie pedepsiți, sau deposedați de bunuri a căror proprietate nu o puteau aceștia justifica”*. Apoi, prefectul atrăgea atenția asupra populației de etnie turcă și tătară ce *„au fost întotdeauna elementele de ordine și disciplină în județ”*, dar care, acum, era instigată la nesupunere de agenții bulgari. *„Doresc să fim ținuuți în curent de cel puțin două ori pe lună, de starea de spirit a populațiilor turce și tătare și mai ales de modul de apropiere între ele și populația română”*¹, își încheia prefectul ordinul către primari.

Situația din comunele și satele dobrogene era relatată în rapoartele pretorilor de plasă, înaintate apoi prefectului. Iată un exemplu în acest sens: vizitând comuna Crucea (Satișchioi), administratorul plasei Hârșova constata: *„Starea sanitară a populației s-a îmbunătățit în mod simțitor, nemaexistând epidemie cu caracter grav. În localitate e liniște, domnind ordinea. (...) Vineri 13 iunie curent, s-au distribuit populațiunii*

* Dr., Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Constanța

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (în continuare SJAN Constanța), fond Primăria Horia, dos. 4/1919, f. 468.

sărace, alimente oferite gratuit în portul Hârșova de Misiunea Crucii Roșii Americane. Ieri s-au mai adus de la acea misiune din Constanța încă o cantitate de alimente care se găsesc depozitate la oficiul Primăriei, urmând ca duminică 22 iunie să se împartă tot gratuit la populațiunea din această comună. Distribuția se face în mod regulat. Astăzi s-a mai adus din Constanța un stoc de 7.000 kg făină pentru hrana populațiunii; fiind creditată de onor Prefectura plata pe termen de zece zile. Biserica de la reședință se găsește relativ în bună stare, însă preotul paroh titular nu s-a mai înapoiat din refugiu nici până astăzi, aflându-se cu familia sa în comuna Marteni, județul Dâmbovița. Serviciile religioase se îndeplinesc de către preotul Stanciu Vasile, din comuna Pantelimon. Biserica din satul pendinte Erchesec, fiind adusă în stare de ruină de către inamicii bulgari, nu funcționează. Școala, în lipsă de localuri proprii, care de asemenea sunt (cu) desăvârșire distruse tot de bulgari, funcționează în niște case particulare amenajate în acest scop, care însă nu corespund unei asemenea destinațiuni².

Revizorul școlar Vasile Helgiu raporta, la rândul său, ministrului de resort: „La venire am găsit școala românească desființată și ici colo urmele de încercare ale poporului sălbatic de a-și imprima violența și acțiunea de bulgarizare”. A bătut, apoi, drumurile prin satele dobrogene, inspectând școlile și concluzionând în raport: „am găsit totdeauna învățătorii la datorie, făcând pe vreme călduroasă cursurile în aer liber sau în clasele văduvite de geamuri; drept bănci cărămizi, drept scaune pietroaie (Mustafaci, Tatlageac etc.), drept tablă ușa clasei dacă era, dacă nu o tablă de fier sau tinichea ruginită – sau ardezii de învelit – toți însă la datorie. Iar mai încoace, acum pe vreme de iarnă sau ploii torențiale, am găsit și copii și învățători tremurând, dar toți muncind”. Iar mai departe: „Adăugam la această activitate de control, contribuția morală la întemeierea comitetelor școlare, la înființarea și repartitia echitabilă prin cunoașterea amănunțită a localităților – a posturilor noi înființate, la ridicarea nivelului cultural al suplinitorilor așa de mulți și de nepregătiți, la conducerea lucrărilor și a corespondenței care cerea dezlegare, ca și acum, chiar între timp seara acasă între «post școlare». Datorită acestei munci am izbutit să pun în stare de funcționare toate școlile din județul Constanța și să se repare, să se completeze mobilierul la toate, să se dea absolvenți și la școlile rurale”. Și menționa un exemplu relevant: în cursul lunii ianuarie 1919, administratorul de plasă Ioan C. Dinu de la Adamclisi a pus în stare de funcționare toate școlile din plasa sa, însărcinând cu ținerea cursurilor, în localitățile unde învățătorii nu se întorseseră încă, pe dascălii de biserică.

² Ibidem, fond Primăria Crucea, dos. 4/1919, f. 5, 6.

Același administrator a procurat cărți copiilor și material didactic școlilor.³

Un articol în ziarul „Farul” scris de Badea Rădulescu, învățător din comuna Lipnița, atrăgea atenția asupra nevoilor școlii dobrogene, lipsite de material didactic. Cităm câteva din gândurile sale, exprimate cu durerea celui care vedea eforturile de atâția ani risipite: *„Din atâtea școli cu material didactic și biblioteci destul de frumoase, din revistele și arhivele atâtor școli, nu se mai găsește o cât de mică foaie de hârtie sau inscripție românească. Doar ziduri părăginite sau câte o școală ici-colo în satele bulgare, am regăsit la înapoiere. În satele românești, școala și materialul didactic au fost distruse, ca să nu mai aibă românii rămași pe ce să învețe”*. Se solicita aducerea rapidă a materialului didactic necesar, inclusiv a hârtiilor României Mari, a tablourilor suveranilor, ce urmau să înlocuiască chipurile *„de bandiți, șefi ai comitagiilor bulgari, care n-au lipsit în tot timpul ocupației de pe pereții școlilor românești și din nici o casă particulară”*⁴.

Delegații băncilor populare din județul Constanța, adunați în ședința federației Băncilor Populare din județ, au făcut publice doleanțele lor. Reținem din memoriul publicat de ziarul local „Dobrogea Jună”: *„Când populația a venit din nou pe la căminuri, aici n-a mai găsit decât ruină și pustiu, plus o lipsă totală de vite și alimente. Treptat, această lipsă s-a agravat și mai mult, așa că astăzi putem înregistra, cu durere, numeroase cazuri mortale, din cauza foamei. Numărul cazurilor va crește simțitor și repede, dacă această stare de lucruri va dăinui”*. Ca urmare, se solicita sprijinul autorităților, prin intervenția la guvern spre a se obține acordarea unui *„acont de maximum 25% din despăgubirile de război tuturor acelorora ce au fost nevoiți sa caute refugiu aiurea”*. Se mai dorea *„emiterea bonurilor de rechiziție definitive pentru ca titularii să poată cât mai neîntârziat să capete valoarea lor”*. La aceste solicitări se adăugau cele ce prevedeau procurarea de alimente, în special făină și porumb, precum și a semințelor de primăvară, *„cel puțin semințe de porumb, fasole, cartofi și mei, cereale ce se pot semăna și mai târziu”*.⁵

La 25 aprilie 1919, ministrul român de Interne se adresa autorităților dobrogene, aducându-le la cunoștință - și, prin ele, și trupelor franceze aflate la Constanța - deciziile ce urmau să se aplice în zona Dobrogei. Redăm din acest ordin⁶: *„Dl. ministru de Război ne-a informat prin adresa nr. 533/1919 că, în urma înțelegerii luate în prealabil cu Comandamentul aliat, a dispus următoarele în ce privește teritoriul dobrogean:*

³ *Ibidem*, fond Inspectoratul Școlar al Județului Constanța, dos. 3/1919-1920, f. 183, 184.

⁴ „Farul”, I, nr. 119, 30 aug. 1919, p. 1.

⁵ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 14, 17 feb. 1919, p. 1.

⁶ S JAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 1/1919, f. 9.

Corpul V armată, P.S. (partea sedentară), să-și întindă jurisdicțiunea asupra întregului său teritoriu, deci și asupra Dobrogei vechi și noi (Cadrilaterul), unde se va aplica de acest Comandament legea stării de asediu. Curtea Marțială a Corpului V Armată P.S. va judeca toate procesele inculpaților de pe teritoriul său, conform legei excepționale.

Numirea de comandanți de garnizoane în localitățile din Dobrogea până la sosirea trupelor (când se va permite aceasta).

Cele trei companii de grăniceri destinate pentru frontiera Cadrilaterului să ia reședința provizorie în Tulcea și Constanța, sau posturi mai mari în Babadag, Hârșova și Cernavoda“.

Situația deosebită din Dobrogea afecta și libertatea presei, iar publicația „Dobrogea Jună” apărea, de multe ori, cu spații și coloane albe, în paginile sale, precum și cu scurte luări de poziții față de cenzurarea materialelor scrise de redactorii săi.⁷

Apropierea zilei de 1 Mai făcea ca autoritățile centrale să le pună în gardă pe cele locale față de eventualele manifestări ale forțelor bolșevizate. Iată un fragment dintr-o astfel de telegramă, sosită la Prefectura județului Constanța, la 30 aprilie 1919: „Vă este cunoscut că ziua de 1 Mai este o zi de manifestare a organizațiilor socialiste și muncitorești. Această zi poate fi însă și prilej de manifestare a organizațiilor revoluționare ce există pe teritoriul Dobrogei; de aceea vă rog, pentru a evita orice surprindere, să luați de comun acord cu autoritățile noastre militare și cu comandamentele armatelor aliate, măsurile de supraveghere și de ordine necesare“. Se atrăgea atenția în special asupra „elementelor rusești ce au fost evacuate în Dobrogea și chiar a elementelor răsvrătite din armatele aliate“. Anume se cerea: „veți confisca manifestele și publicațiunile de orice natură cu caracter revoluționar și veți căuta a împiedica încercarea de fraternizare a elementelor bolșevizate cu organele administrative sau militare însărcinate cu menținerea ordinii. Aceeași atențiune trebuie să o aveți asupra populațiunei bulgare și lipovene și să căutați a preveni mișcările la care ar putea fi îndemnați de agitatori bulgari și organizațiile revoluționare ce vă sunt cunoscute“⁸.

Conform legislației în vigoare, din 21 decembrie 1916, averea imobiliară a supușilor statelor cu care România se afla în conflict trebuia declarată la tribunalul local și pusă sub sechestru până la încheierea păcii. Aplicarea acestei măsuri la Constanța a provocat nemulțumirile guvernului otoman, care, la 24 mai 1919, a adresat o notă verbală Înalțului Comisariat Francez, prin care se solicita intervenția acestora pentru a se ușura aplicarea legilor asupra supușilor otomani din Dobrogea. Iată un fragment din acest document: „rezultă din

⁷ Vezi „Dobrogea Jună”, 2 feb. 1919 și numerele următoare.

⁸ S.JAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 1/1919, f. 6.

informațiunile primite, că Tribunalul de primă instanță din Constanța, după ce a chemat pe supușii mai sus citați, pe fiecare în parte, și ar fi obținut de la ei informațiuni precise cu privire la averile lor, a confiscat pe acestea din urmă, chiar în aceeași zi. Astfel a ordonat închiderea prăvăliilor lor, i-a împiedicat de a exercita comerțul lor, le-a luat mașinile și uneltele lipsindu-i de mijloacele lor de câștig și lăsându-i fără resurse în mizerie. De observat este că măsurile de mai sus au fost aplicate cu o rigoare deosebită la Constanța, pe când la Galați și București, care sunt centre comerciale însemnate, ele nu au fost impuse cu aceeași strășnicie. Ministerul Imperial aducând cele ce preced la cunoștința Înalțului Comisariat francez este încredințat că dânsul va voi să recunoască nedreptatea procedurii aplicat de către autoritățile române sus arătate, într-un oraș unde rezidă forțe militare franceze și în ajunul încheierii păcii și îl roagă să binevoiască să intervie spre a invita pe autoritățile în chestiune să revină asupra măsurilor arătate, care nu au fost aplicate, până în prezent, supușilor români din Imperiu“.

A doua zi, se trimite o nouă notă Înalțului Comisariat Francez, acuzând autoritățile românești că „urmează o politică de opresiune în contra elementului musulman din Dobrogea. Așa bunăoară ele pun stăpânire, cu forța, pe vitele și semințele lor și împiedică pe musulmani să cultive câmpurile lor“. Cercetând aceste aspecte, directorul prefecturii avea să constate că plângerea guvernului otoman nu era întemeiată. În fapt, țărani turci și tătari din Dobrogea au lucrat în anii anteriori și pământurile ce aparțineau românilor care erau concentrați sau refugiați dincolo de Dunăre, fără a avea un drept legal în acest sens. La întoarcerea românilor, aceștia și-au reluat terenurile pe care erau proprietari, chiar dacă unele dintre ele fuseseră semănate de vecinii lor turci. De aici, firește, unele nemulțumiri, dar, la intervenția Inspectoratului Domenial din Constanța, s-a convenit „cu locuitorii români, ca la recoltare să înapoieze sămânța și arătura tătarilor, deși aceștia s-au folosit fără de nici un drept de pământurile lor“. Tot la locuitorii musulmani s-au găsit și vite pentru care nu aveau acte justificative, provenind din gospodăriile abandonate de românii refugiați în toamna 1916.

Problema care îi frământa pe conducătorii turci era însă alta, așa cum vedem din textul aceleiași note, din 25 mai: „Astfel, strânși din toate părțile și lipsiți aproape complet de mijloace de trai și de muncă, acești bieți musulmani sunt nevoiți să-și părăsească căminul: ceea ce dă loc unui curent de imigrațiune, care se precizează din ce în ce mai bine, prin sosirea la Kara-Agatch a unui mare număr de musulmani din Dobrogea. Fiind dat că guvernul Imperial întâmpină mari greutăți în momentul de față, cu reinstalarea emigranților rămași fără adăpost în interiorul chiar al țării, i-ar fi aproape cu

nepuțință, din cauza lipsei de locuințe în Turcia, să primească și să întrețină o sumă de imigranți veniți din România”⁹.

În localitățile rurale dobrogene, sătenii întorși la vetrele lor s-au constituit în comitete pentru strângerea de fonduri necesare lucrărilor de refacere a localurilor publice: școli, biserici, primării. Documentele de arhivă vorbesc despre constituirea acestora în comunele Chiragi, Gargalâcul Mic, Parachioi, Ghiuvenlia, Hasiduluc, Topalu și Lipnița. Dar și la orașe apar inițiative ale cetățenilor dornici să recupereze timpul pierdut în evoluția acestora. Astfel, primarul orașului Cernavodă, N.N. Iordăchescu, nota, în procesul-verbal din 5 iunie 1919, următoarele: *„sub ocupațiunea străină mobilierul tuturor școalelor fiind cu desăvârșire distrus, comuna nu dispune de fonduri bugetare tot din cauza războiului, pentru ca să suporte cheltuiala de minimum 20.000 lei spre a face din nou mobilierul strict necesar școalelor. (...) Școalele însă nu mai pot suferi lipsa mobilierului. În anul școlar încheiat, ca bănci au servit mese lungi de prăvălie, iar catedre mese stricate, iar ca table niște tăblițe mici de lemn și atât de rău vopsite încât cu mare nevoie se putea scrie cu creta pe ele”*. Din comitetul școlar format făceau parte conducătorii școlilor din oraș, primarul, dar și Raymond Flamand, directorul mării fabrici de ciment din oraș, doctorul Rozeanu - care conducea rafinăria de petrol, alți proprietari, avocați și comercianți. La Medgidia, locuitorii din fruntea comunității s-au strâns în jurul ideii de a pune bazele primului gimnaziu din oraș, a cărui înființare fusese aprobată prin Decretul-Lege nr. 3864/1919. Din motivația acțiunii lor reținem ideile următoare: *„Lipsa unei astfel de școale în această localitate era foarte mult simțită, căci tineretul dobrogean, ai căror părinți au fost mai greu încercați în avutul lor de evenimentele barbarismului trecut acestei provincii, mulți erau forțați a-și duce fiii lor prin alte orașe, unde traiul e cu mult mai scump, iar alții, ale căror gospodării au fost pustiite de dușmani prin forța lucrurilor se găseau nevoiți a renunța la luminarea acestor fragede elemente din lipsă de mijloace”*.

Se știe însă că nu toți soldații se întorseseră acasă; războiul României s-a terminat abia în 1919, după încheierea campaniei din Ungaria, iar autoritățile remarcau că militarii de pe front erau nemulțumiți după ce citeau scrisorile de acasă. Aflau, astfel, că *„familiile lor aflate în suferință nu sunt scutite de rechiziții, prestații și alte obligațiuni din partea autorităților din sate, pe când unii nemobilizați și rămași în țară se sustrag de la asemenea obligațiuni”*. Ca urmare, administratorul de plasă cerea să se renunțe la asemenea practici, iar primării și jandarmii s-au conformat, după cum vedem din documentele de arhivă.¹⁰

⁹ *Ibidem*, f. 134-140.

¹⁰ *Idem*, Primăria Tuzla, dos. 8/1919, f. 228.

Din presa locală reținem unul din articolele scrise de Constantin Sarry despre drama refugiaților dobrogeni: „*La ce trist spectacol ni-i dat însă să asistăm! Nenorociții refugiați stând cu săptămânile sub cerul liber sau în câte o paragină de magazie prin diferite gări, cu familiile istovite și înfometate, iar câte un delegat de-al lor bătând cu zilele drumurile și scările ministerelor din Capitală și trăind din mila celor câțiva concetățeni, care au mai rămas pe aici*”. Vorbind despre intervențiile anterioare făcute de el pe lângă secretarii de la interne și transporturi (Georgescu și Bușilă), cărora le mulțumea pentru ajutorul acordat, ziaristul local continua: „*în afară de convoiurile de la Ianca și Făurei, pentru care am obținut alaltăieri ordin de imbarcare imediată – de a cărui executare avem cuvinte să ne îndoim însă – am mai primit telegrame din gările Moțaței, jud. Dolj, Sărulești, jud. Ilfov, toate cu același cuprins implorator și deznădăjduit, iar aseară am întâlnit doi dintr-un grup de refugiați originari din Ghiolpunar, care, expediați pe jos din județul Vlaşca, își fac stagiul în maidanele din jurul Gării de Nord, în aceeași batjocoritoare așteptare*”¹¹.

La Hârșova, prioritatea locuitorilor întorși acasă era alta, după cum aflăm dintr-o adresă a acestora către prefect, datată 13 mai 1919: „*Reîntorsă populația din pribegie, nu puțină bucurie a cuprins-o când s-a găsit intact lăcașul bisericesc care face fală orașului și oricărui vizitator, însă lipsit de orice odor cu care a fost înzestrat, fiind prădat bineînțeles de dușmani, astfel că în așa împrejurare gravă găsindu-ne, neavând odoarele sfinte strict trebuincioase serviciului divin și nici fondul material pentru procurarea lor, enoriașii creștini de aci, animați de dragostea scumpă ce o poartă dogmelor și religiunii creștine, întruniți duminică 11 ale curentei luni în catedrala orașului, au înființat un comitet compus din 31 persoane*”.

La 21 septembrie 1919, locuitorii orașului Ostrov au hotărât în cadrul unei adunări generale constituirea unui „*comitet care să strângă fondurile necesare pentru ridicarea unui monument eroilor din acest oraș căzuți în timpul marelui război 1916-1919, pentru întregirea neamului românesc*”. Primii care au răspuns apelului au fost podgorenii din Ostrov, care, strânși și ei într-un comitet, au donat 508,20 lei.¹²

Un comitet de inițiativă pentru ridicarea unui monument comemorativ al luptelor de la Topraisar, care îl avea în fruntea sa pe prefectul N. Negulescu, obținea, în vara 1919, suma de 1500 de lei de la Primăria Constanța, spre realizarea acelei inițiative.¹³ De asemenea, se

¹¹ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 17, 10 mar. 1919, p. 1.

¹² SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 2/1919, f. 6, 10, 14, 19, 34, 47, 48, 74.

¹³ *Ibidem*, dos. 25/1919, f. 2.

alocaseră sume diverse și pentru alte monumente ce urmau a fi ridicate la Turtucaia sau în alte locuri simbolice pentru jertfa armatei române.

La 6 iunie 1919 se făcea publică inițiativa directorilor Liceului „Mircea cel Bătrân” și al Școlii Normale din Constanța de a se oficia a doua zi, sâmbăta de 7 iunie, la biserica catedrală, un serviciu divin în amintirea elevilor acelor școli, a militarilor și celorlalte persoane dispărute în acel război. După slujbă, elevii celor două școli, însoțiți de cler și de cetățenii orașului, urmau să se deplaseze, în procesiune, către cimitirele orașului, unde aveau să se desfășoare alte servicii religioase.¹⁴ Ceva mai târziu, la 15 iunie, la aceeași biserică, erau pomeniți membrii „corpului didactic primar căzuți pe câmpul de onoare”.¹⁵

Pe 7 august 1919 secția regională Constanța a Societății „Ocrotirea orfanilor de război” organiza o serbare la cazinoul comunal, sub patronajul Crucii Roșii Americane.¹⁶

La 20 mai 1919, primarul Virgil Andronescu solicita sprijinul ministrului Industriei, Comerțului și Alimentației, printr-un document prin care îi prezenta, succint, starea orașului și necesitățile sale presante. Redăm, în continuare, din acest concludent document de arhivă: „Cunoașteți că starea deplorabilă lăsată de dușmani în Constanța este dureroasă. Acum că fiecare locuitor s-a reîntors la căminul lui, trebuie începută viața de refacere a tot ce s-a stricat. Locuitorii români mai ales n-au putință a-și repara imobilele și avuții lor, din lipsă de materiale prime ca lemn de cherestea, var, cărămidă și ciment. Orașul Constanța, care, ca și Giurgiu, a suferit de pe urma războiului, are mare nevoie de înaltul și părintescul vostru sprijin. În acest scop vin respectuos să vă rog în numele orașenilor și consiliului comunal să binevoiți a ne aproba și nouă ca în același mod să ni se înlesnească materialul lemnos din fabricile din țară și din cel rămas de pe urma dușmanului, cu un preț mai avantajos. Avem nevoie de câteva sute de vagoane de cherestea de brad și stejar. În special însă comuna are de refăcut mobilierul complet la 18 școli, la oficiile primăriei, poliției și serviciile ei, pentru construirea palatului comunal, a abatorului, a băilor de la Mamaia, a Cazinoului comunal și a împrejuririi parcurilor și tuturor locurilor virane din oraș, pentru care scop numai ei îi trebuie 200 de vagoane”. Ca urmare, ministerul emite o autorizație la 28 mai 1919, prin care primăria Constanța era autorizată, prin reprezentantul său, „a cumpăra din țară și a transporta la Constanța, pentru trebuințele comunei, diferite materiale de lemnărie pentru construcție, cherestea, var, cărămidă și ciment în cantitate de circa două sute vagoane”. Prin același

¹⁴ *Ibidem*, dos. 7/1919, f. 16.

¹⁵ *Ibidem*, f. 21.

¹⁶ *Ibidem*, f. 27.

act, cei de la căile ferate erau rugați „să înlésnească transportul acestor materiale, punând la dispozițiune vagoanele necesare”.¹⁷

Câteva zile mai târziu, primarul Andronescu se adresează, din nou, ministrului, de această dată pentru a solicita un ajutor pentru locuitorii orașului: „în Constanța se găsesc peste 900 de clădirii stricate de dușmani, care sunt în mare parte proprietate a foștilor mobilizați”, iar „o bună parte din clădiri aparțin meseriașilor și lucrătorilor cărora li s-au distrus atât atelierelor, dar chiar și uneltele de lucru”. Se solicita acum „pentru refacerea locuințelor, mobilierului și uneltelor o cantitate de lemne și cherestea, gratuit sau cu reducere”. În urma înțelegerii cu ministerul, s-a decis ca 400 de vagoane de cherestea sosită de la Nehoiși să fie încărcată la Brăila, în vapoarele ce plecau spre Constanța, „pentru refacerea locuințelor dobrogenilor”.¹⁸

Din paginile presei mai aflăm că „în județul Tulcea, în afară de orașul de reședință, în care clădirile românești sunt cu desăvârșire distruse, din sate, acelea care au suferit cel mai mult, sunt tot cele românești și anume: Văcăreni, Garvăn, Luncavița, Principele Nicolae, Isaccea, Niculițel, Parcheș, Ortachioi etc. Acestea au nevoie de o completă restaurare”.¹⁹

Pentru refacerea gospodăriilor ruinate și reluarea activităților agricole sau industriale, locuitorii dobrogeni și-au pus speranțele în ajutoarele pe care le puteau obține de la autorități, iar presa locală a sprijinit demersurile în acest sens. La 17 martie 1919, ziarul local „Dobrogea Jună” publica un memoriu ce fusese înaintat, la 9 martie, regelui Ferdinand, semnat fiind de „un grup de aproape 500 de proprietari, profesioniști liber, plugari, comercianți și meseriași din Dobrogea”. Pornind de la realitatea că războiul afectase din plin Dobrogea, iar locuitorii săi au „fost cei mai loviți de soartă, mai greu decât oricare alții din restul țării”, se vorbea, apoi, de drama refugiului de aproape doi ani, de faptul că la înapoiere nu au găsit decât „dezastru, jale și pustiu”, de lipsa vitelor de muncă, a semințelor, a îmbrăcămintei și hranei. Amintind de un alt memoriu înaintat guvernului la începutul lui ianuarie și rămas fără efect, semnatarii documentului citat solicitau regelui să intervină pentru plata integrală a despăgubirilor ce nu depășeau valoarea de 20 000 de lei, „sumă care astăzi abia poate servi unui agricultor pentru punerea în stare de recoltare a unei întinderi de 10 ha pământ – iar pentru alte meserii iarăși abia să le înjghebeze”.²⁰ La 6 iulie se revine cu un alt memoriu adresat regelui, prin care se solicită îndeplinirea a două dorințe ale dobrogenilor: „1. A se da de urgență acoutul de 20% asupra totalului pagubelor noastre de război

¹⁷ *Ibidem*, dos. 28/1919, f. 34, 39.

¹⁸ *Ibidem*, f. 41, 57.

¹⁹ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 22, 14/27 apr. 1919, p. 2.

²⁰ *Loc. cit.*, nr. 18, 17 mar. 1919, p. 1.

tuturor dobrogenilor păgubiți, ca fiind cei mai rău încercați, afară de cei care, ca conaționali, au simpatizat cu ocupațiunea dușmană, devastând și jefuind averile românilor, trăgând foloase; 2. Legătura cu țara, oricare ar fi sacrificiul și în cel mai scurt timp posibil". Printre cei ce semnau acest apel amintim pe căpitanul Șteflea, dr. Butărăscu, Teodor Miulescu, căpitan Cazacincu, Drăgan Șeitan, Const. N. Sarry și alții, toți importante personalități locale.²¹

Poate cel mai important lucru era însă refacerea conexiunii directe cu țara. Legătura Dobrogei cu restul țării era dificilă, în condițiile în care podul peste Borcea nu era reparat. În toamna anului 1919 o delegație condusă de Tache Manicatide - cunoscut comerciant și fost președinte al Camerei de Comerț - a prezentat ministrului Lucrărilor Publice un memoriu privind necesitatea absolută a reparării grabnice a podului. Dacă pasagerii pierdeau 10-15 ore la transbordarea de la Cernavodă la Fetești, pentru mărfuri situația era și mai dificilă: „nu există nici o bază sigură, întrucât ferrybotul funcționează în mod neregulat, din cauza creșterii sau descreșterii apelor. În străinătate știindu-se această stare de lucruri, toți fabricanții și marii comercianți și armatori dirijează vapoarele cu mărfuri în alte porturi, iar portul Constanța, singurul port maritim al țării, este la decadentă și tot comerțul nostru și al Dobrogei întregi este completamente ruinat. Podul de vase, pus de câteva zile în funcțiune, nu va putea aduce o ameliorare statornică, deoarece regiunea Borcei este supusă inundației la fiecare creștere de apă și în timpul iernii scurgerea de sloiuri ne va cauza aceleași neajunsuri ca și ferry-boatul”²².

Trupele franceze din Dobrogea făceau parte din Armata Dunării. La Constanța, ele erau comandate de lt. colonelul Bonneau, care, împreună cu ceilalți ofițeri superiori francezi și englezi, locuiau în casa Manisalian de pe bulevardul Elisabeta.²³ Pe 28 ianuarie 1919, ora 11, sosea în Constanța comandantul armatelor de la Dunăre, generalul Berthelot, prilej pentru primarul Virgil Andronescu să mobilizeze cetățenii orașului spre a-i face o primire triumfală celebrului general francez. Reținem din textul chemării: „Voi care ați suferit invazia dușmană, voi care ați avut totdeauna încredere în izbânda dreptății neamului românesc; voi, care trăiți zilele mari ale întregirii neamului; lăsați ocupațiile voastre și veniți să salutați pe marele comandant al trupelor aliate liberatoare. Să salutăm cu toată dragostea pe marele general al națiunii nobile și generoase, să salutăm cu toată admirațiunea pe reprezentantul neamului de eroi, pe cel ce fără preget aleargă

²¹ Loc. cit., nr. 32, 23 iun./6 iul. 1919.

²² Loc. cit., nr. 45, 16 oct. 1919, p. 2.

²³ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 4.

pentru binele și siguranța României Mari, de la Tisa până la Nistru și de la munții din Nord la Mare”²⁴.

În seara de 10/23 februarie 1919, Consiliul Comunal al orașului Constanța a organizat un banchet în saloanele hotelului Grand, „în onoarea glorioaselor armate franceze”.²⁵

În zilele de 24-28 decembrie 1919 se întorceau acasă și primele trupe din garnizoana Constanța. Astfel, populația era chemată să întâmpine la gară ostașii Regimentelor 34 Infanterie, 13 Artilerie și 18 Obuziere. Primarul Virgil Andronescu înștiința constănțenii de sosirea lor, cu cuvinte înflăcărare: „După o zbuciumare de mai mult de trei ani, după lupte și greutăți de nedescris, ce au avut de îndurat acești eroi ai neamului în acest interval, la frontierele țării, ei reintră la reședințele și căminurile lor adevărate. Cu această ocaziune îndemnăm populațiunea orașului Constanța ca să facă o primire cât mai călduroasă acestor eroi, întâmpinându-i la gară în număr cât mai mare și a le ura de bună sosire”²⁶.

Urmele războiului se vedeau pretutindeni, iar cetățenii erau avertizați să se ferească de proiectilele și grenadele rămase neexplodate pe câmpurile dobrogene. La începutul anului 1919, un grup de copii găsisse o grenadă la Pazarlia (azi, Târgușor); joaca lor a ucis doi și a mutilat alți doi copii.²⁷ Primăria Tuzla anunța administratorul de plasă că valurile mării aruncaseră la mal o mină, la sud de farul Tuzla, „iar mai jos de satul Mangiapunar spre Mangalia, alte trei mine”. Se luaseră măsuri de protecție și se aștepta sosirea specialiștilor de la Constanța, „pentru demontarea și ridicarea lor”.²⁸

La Constanța se aflau, în primăvara lui 1919, 140 de refugiați sârbi, care erau internați la Școala primară de fete nr. 1 din oraș și de a căror aprovizionare cu alimente se ocupa tot Primăria Constanța.²⁹ La 12 ianuarie 1919, pleca din portul Constanța ultimul vapor cu prizonieri italieni ce se întorceau acasă.³⁰

După cum declarau arendașii moșiilor din jurul Constanței, „la venirea autorităților românești nu se afla nici un bob de grâu în nicio magazie”³¹, astfel că aprovizionarea orașului cu alimentele de bază a constituit prima grijă a autorităților în 1919. Se aduceau, astfel, din

²⁴ *Idem*, dos. 29/1918-1919, f.50.

²⁵ *Idem*, dos. 27/1919, f. 39 v.

²⁶ *Idem*, dos. 15/1919, f. 56.

²⁷ *Idem*, Primăria Tuzla, dosar 8/1919, f. 13.

²⁸ *Idem*, fond Prefectura Constanța, f. 29.

²⁹ *Idem*, dos. 27/1919, f. 142.

³⁰ *Idem*, dos. 29/1918-1919, f. 40.

³¹ *Idem*, dos. 28/1919, f. 4.

Moldova trei vagoane cu cartofi, din județul Caliacra 10.000 de miei pentru consum, sarea de la salina Slănic, iar făina se descărca din vapoarele țarilor aliate aflate în portul Constanța. Comercianții locali se străduiau și ei să aducă pe piață alimentele deficitare, precum zahărul, uleiul și, în principal, carnea.³² Trebuie să avem în vedere greutatea cu care se făcea aprovizionarea Constanței, mărfurile sosind cu vaporul de la Brăila, Galați sau chiar de la Constantinopole, iar din județele din jur cu căruțele, podul de la Borcea fiind distrus din timpul războiului. Pentru a ușura obținerea autorizațiilor necesare, la București se afla tot timpul ajutorul de primar Ion Berberianu, care primea telegrame de la Constanța privind intervențiile pe care urma să le facă spre a intra în posesia aprobărilor de achiziții alimente din alte județe.

Despre ilegalitățile comise de autoritățile din Tulcea în ceea ce privește distribuirea mărfurilor vitale pentru cetățeni, aflăm dintr-un articol de ziar din primăvara anului 1919, intitulat *Ca la noi la nimeni: „Au sosit bunăoară 7 vagoane de petrol, însă distribuția acestuia nu începe până ce nu se va fi vândut petrolul de pe piață, pus în consumație de depozitarii Chirilă Samoil și Morav, favoriți ai regimului. Din cauza aceasta populațiunea trebuie să plătească acest articol cu 6-7 lei litrul. S-au adus deasemenea 67 vagoane de făină australiană, din care 16 destinate primăriei de reședință, iar restul comunelor din județ. Și efectuarea distribuției acestui aliment întâmpină însă piedici, care de altfel nu se resimt în special de țărani, deprinși acum cu o altă hrană: rumăgătura de ferăstrău. Făina sosită – se spune – se va păstra până aproape de alegeri, când conștiințele cetățenilor au nevoie de mai multe ... calorii”*.³³

Încă de la mijlocul lui decembrie 1918, prefectul Negulescu anunțase primării că, pentru a veni în ajutorul populației din țară, puterile aliate au trimis spre Constanța un vapor cu grâu. Spre a realiza o repartizare cât mai echitabilă, s-a cerut fiecărui primar să întocmească un tabel cu cei ce urmau să fie ajutați cu prioritate. Ca urmare, primarul din Valu lui Traian trimite un tabel cu persoanele „lipsite de alimente și mijloace de trai”. Cei 540 de locuitori aveau să primească în total 2500 kg grâu, urmând a fi plătite de primar prefecturii cu 70 bani kilogramul de grâu. Rația zilnică fusese calculată la 400 grame de persoană. Pe măsură ce numărul locuitorilor întorși la casele lor creștea, primăria primea noi solicitări să procure celor aflați în suferință alimente la prețuri convenabile, astfel că, la 18 ianuarie 1919, prefectura aprobă o nouă tranșă de 1320 kg de făină de grâu, calculate însă la câte 245 grame pe zi de suflet.³⁴ Iar operațiunea

³² *Idem*, dos. 28/1919, f. 24, 26, 35, 87.

³³ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 21, 7/20 apr. 1919, p. 1.

³⁴ SJAN Constanța, Primăria Valu lui Traian, dos. 1/1919, f. 75, 82, 91.

a continuat și în lunile următoare, prin intermediul băncilor populare, aducându-se nu doar făină, ci și zahăr, aliment căutat la acea vreme. Și tot la Valu lui Traian, în primăvara aceluiași an și la îndemnul celor de la centru, se puneau bazele unui comitet „pentru alimentarea copiilor și a femeilor sărace care alăptează”³⁵.

La începutul anului 1919 notarul comunei Hasancea (azi Valu lui Traian) era înștiințat că trebuia să vină în ajutorul vecinilor de la sud; iată ce îi scria administratorul de plasă cu trei zile înainte: „*locuitorii din comuna Osman Facâ fiind cu desăvârșire lipsiți de hrană vă rog să luați măsuri ca mâine luni 31 decembrie a.crt. toată dijma care se va percepe de la moara din satul Omurcea să fie luată în natură și vândută pe prețul ce veți conveni delegatului primăriei comunei Osman Facâ, care se va prezenta cu acest ordin*”³⁶.

Prin noile cartele intrate în vigoare la 1 februarie 1919, primăria Constanței urmărea să asigure aprovizionarea întregii populații cu alimentele de bază: pâine, fasole, mălai, zahăr etc. Pentru aceasta, toți capii de familie trebuiau să depună o declarație nominală a persoanelor aflate în gospodăria lor. Interesant este faptul că, pentru a fi siguri că părinții își vor aduce copiii la dispensar pentru a fi vaccinați, edilii orașului au condiționat reînnoirea cartelei de pâine cu viza doctorului de la dispensarul unde se vaccinau copiii.³⁷

La 11 februarie 1919 primarul V. Andronescu adresa un memoriu ministrului Aprovizionării, spre a obține cota de făină necesară locuitorilor orașului. Iată, însă, cum prezenta situația edilul constănțean: „*Populația refugiată, în cea mai mare parte, s-a înapoiat în Constanța. După cartelele de pâine eliberate în urma unui recensământ făcut, s-au găsit 28.000 de suflete. Această populație tinde a se mări din cauză că în jurul Constanței satele au fost distruse de dușman și o bună parte din populație neavând unde locui a venit și s-a stabilit la Constanța, unde cu toată aglomerațiunea totuși poate găsi un adăpost și hrană*”. În aceeași zi, același primar se adresa și șefului celei de a VI-a Regiuni alimentare, care, conform cadrului legal, de la 9 ianuarie 1919 coordona serviciul de aprovizionare al județelor din dreapta Dunării; de această dată nu se avea în vedere numai perioada zilelor următoare, ci și asigurarea semințelor ce puteau fi plantate în primăvară pe terenurile din jurul orașului. Iată câteva din argumentele lui Virgil Andronescu: „*Orașul Constanța are nevoie absolută de alimente. Populația suferă enorm din cauza absenței alimentelor de prima necesitate, cum sunt fasolea, porumbul, cartofii, mazărea, orzul, ceapa și altele. Prețurile pieței*

³⁵ *Ibidem*, f. 136, 137.

³⁶ *Idem*, dos. 1/1919, f. 81.

³⁷ *Idem*, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 33, 41.

sunt libere comerțului și cu mari greutate se pot aduce mici cantități. Fasolea se vinde cu 7 lei kg, cartofii cu 5-6 lei kg, orzul cu 3 lei kg, porumbul cu 4 lei kg. Cu aceste prețuri populația nu se poate hrăni și din cauza mizeriei, bolile contagioase, variola și tifosul exantematic, fac ravagii simțitoare. Primăvara se apropie. Măsuri trebuie luate de urgență pentru ca acum în primăvară să avem semințele necesare grădinilor de zarzavat cărora urmează să le dăm o cât mai întinsă dezvoltare. În consecință pentru necesarul total al orașului avem imediat nevoie de 40 vagoane de cartofi din care 20 pentru consumație și 20 pentru sâmbânță. Ne mai trebuiesc 6000 kg arpagic, 20 vagoane fasole, 20 vagoane orz, 30 vagoane porumb, 5 vagoane mazăre". Se dorea aprobarea pentru a se putea achiziționa aceste produse din județele Moldovei și, apoi, de la Galați, să fie aduse pe calea apei la Constanța.³⁸

De pe piața Constanței lipseau însă și alte alimente obișnuite pentru locuitorii săi, așa-numitele „coloniale”, iar comercianții locali, precum Terzian sau Damadian, cu legături de afaceri pe piața de la Constantinopol, solicitau primăriei să intervină pe lângă comandamentul aliat francez, spre a obține aprobarea de a aduce la Constanța mărfurile atât de dorite de constănțeni: ulei de măsline, lămâi, stafide, sardele, halva, dar și săpun.³⁹ La fel, Bercovici și Tobias se ofereau să procure, din Grecia și Turcia, pește sărat și lemn de foc, mărfuri pe care constănțenii nu le găseau pe piața locală.⁴⁰ Rația de făină pentru o persoană s-a redus, începând cu 7 martie 1919, la doar 175 grame pe zi; pâinea era de 440 de grame, pentru două zile de persoană și costa 90 de bani, fiind distribuită, la două zile, la brutării și depozitele comunale, pe cartelă.⁴¹ Cât despre prețul pâinii la Constanța, la începutul lunii martie, presa ne oferă datele necesare: „În urma celor relatate de noi și față de intervenția energetică a d-lui consilier comunal Niță Manolescu – motivate de injoncțiunile Comandamentului militar din localitate – Primăria din Constanța a trebuit să renunțe la specula neomenoasă practică pe spinarea sărăcimei orașului, scăzând prețul pâinei de la 1,75 la 80 bani”⁴². În numărul următor, ziarul anunța că prețul urcase, iar, la 90 de bani.

Având în vedere că la abatorul din Constanța se tăiau rar vite, tăierile făcându-se mai mult clandestin, astfel că nu se asigura controlul veterinar al animalelor, iar carnea se vindea, pe ascuns, la suprapreț, primăria Constanței era nevoită să limiteze consumul de carne în

³⁸ *Idem*, dos. 27/1919, f. 10, 23, 24.

³⁹ *Ibidem*, f. 25.

⁴⁰ *Idem*, dos. 27/1919, f. 151.

⁴¹ *Idem*, dos. 29/1918-1919, f. 65.

⁴² „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 15, 2 mar. 1919, p. 2.

restaurante la zilele de marți, joi și duminică, carnea fiind procurată de restaurante pe baza bonurilor de la primărie.⁴³

În aceste condiții, era normal să apară specula cu alimente, iar prețul produselor deficitare să crească rapid. Din presa locală aflăm că prețul unei cutii de chibrituri ajunsese, în ianuarie 1919, la 2 lei.⁴⁴ Aflat în control pe teren, inspectorul de la primăria Constanța, A. Septville, sesiza această situație primarului: *„cum zilnic se transportă din oraș cu calea ferată de către speculanți tot felul de alimente și din care cauză pe fiecare zi se scumpesc tot mai mult alimentele, chiar joi, când eu eram încă la Borcea, erau tocmai 20 din acești prețiși negustori cu saci de cafea, cu lăzi de pește, măsline și diferite alte alimente. Pentru împiedicarea acestei specule și pentru ca alimentele să nu mai iasă din oraș, rog să binevoiți a-mi da o delegație ca împreună cu funcționarul N. Ciocea să fim la fiecare tren și să pot controla și confisca toate alimentele ce ies în mod clandestin din oraș”*. Rezoluția primarului îi acorda delegația cerută.⁴⁵

În 1 februarie sosea în Dobrogea prima misiune americană, iar membrii ei au vizitat 45 de comune, unele de mai multe ori, și, conform presei locale, *„nu s-au mărginit a împărți numai îmbrăcăminte și alimente, ci s-au interesat de adevărata stare de lucruri din partea locului cum și de multiplele nevoi ale populațiunei”*. O a doua misiune sosea în martie, condusă de doamna Moran și, ca și prima, s-a bazat pe fondurile puse la dispoziție de Crucea Roșie Americană. Despre activitatea concretă aflăm din același ziar: *„a început prin a distribui 800 de porții de mâncare pe zi, număr care s-a urcat la 1600, în afară de laptele de două ori zilnic copiilor de la școlile froebeliene. Aceeași misiune a oferit trusouri la copii nou născuți, de o bogăție neobișnuită”*. O nouă misiune condusă de domnul Schall, venită atunci, intenționa *„să înființeze cantine în toate comunele urbane și rurale din județele Tulcea și Constanța”*⁴⁶. La începutul lunii septembrie, misiunea Crucii Roșii americane se încheia și, din presa locală, aflăm atât de unele abuzuri făcute de cei ce „ajutaseră” la împărțirea ajutoarelor, cât și de recunoștința sinceră a persoanelor serioase implicate în acest demers. Iată un fragment în acest ultim sens: *„în saloanele d-nei inginer Erbiceanu, în ziua de 6 septembrie, d-nele și d-șoarele, care în zelul lor neobosit au ajutat Crucea Roșie Americană în nobila sarcină, pe care cu atâta bunăvoință au dus-o la îndeplinire, cu ocazia plecării misiunii din localitate, au oferit un ceai membrilor ei ținând să arate prin aceasta recunoștința și dragostea ce o poartă*

⁴³ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, f. 48.

⁴⁴ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 9, 12 ian. 1919, p. 2.

⁴⁵ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 27/1919, f. 19.

⁴⁶ „Dobrogea Jună”, XIII, nr. 26,12/25 mai 1919, p. 1.

față de sacrificiile și devotamentul unor oameni de bine, de nobilă și frumoasă îndeplinire a datoriei de umanitate față de cei năpăstuiți și nevoiași”⁴⁷.

Armatele inamice de ocupație au lăsat în urma lor multă mizerie, curțile caselor fiind pline de bălegar, asemenea și străzile. Prin ordonanțe ale primarului, locuitorii au fost obligați să asigure curățenia orașului. Iată un fragment din documentul de arhivă: „*Toți locuitorii orașului sunt obligați de a mătura strada în dreptul locuințelor lor până la jumătatea drumului, iar gunoaiile le vor strânge în grămezi pe marginea trotuarului, de unde vor fi ridicate în vehiculele Primăriei și transportate afară din oraș. Toți hangii din cuprinsul orașului sunt obligați a ține curțile hanurilor și grajdurilor în cea mai perfectă stare de curățenie, ridicând gunoaiile în fiecare zi și transportându-le cu propriile lor mijloace în gropile de la cărămidărie*”⁴⁸. Cât despre igiena locuitorilor, aceștia erau obligați să facă baie obligatoriu la băile moderne din oraș, din strada Al. Lahovari, pentru a se evita răspândirea tifosul exantematic, transportat lesne de păduchi în condiții de necurătenie.

Autoritățile aveau în atenție revenirea la viața normală a cetățenilor din comunele respective, motiv pentru care administrația plășii Constanța înștiința des primarii și notarii din comune de schimbările ce urmau a fi făcute. Reținem dintr-un astfel de document ce era afișat la loc vizibil pentru toți locuitorii comunei Tuzla: „*în scopul de a face să dispară legitimațiile liberate de către puterile centrale pe timpul ocupațiunii, vă rog înștiințați populațiunea, să nu mai întrebuițeze aussveisele ce ar avea sau orice legitimații emantate de la ocupanți, asemenea acte nefiind ținute în seamă de vreo autoritate și fiind considerate ca neexistente. Autoritățile nu vor mai pretinde astfel de legitimații, obligând locuitorii să-și scoată bilete de identitate prevăzute de legile și regulamentele noastre*”⁴⁹.

La 15 mai 1919, urmau să aibă loc alegeri pentru Cameră și Senat, dar au fost amânate pentru 28, 29 iulie și 4 august, apoi, la 15-21 septembrie. Cetățenii erau chemați să verifice înscrierea lor în listele electorale și să-și ridice certificatele de alegători.⁵⁰ Ulterior, alegerile generale au fost, din nou, amânate pentru 2-8 noiembrie 1919.⁵¹ Pe 7 și 8 noiembrie 1919 au avut loc alegeri pentru trei senatori ai județului Constanța.⁵²

⁴⁷ *Loc. cit.*, nr. 43, 5 oct. 1919, p. 2.

⁴⁸ SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 59.

⁴⁹ *Idem*, fond Primăria Tuzla, dos. 8/1919, f. 203.

⁵⁰ *Idem*, fond Primăria Constanța, f. 87. 106.

⁵¹ *Idem*, dos. 4/1919, f. 1.

⁵² *Idem*, fond Judecătoria M. Kogălniceanu, dos. 13/1919, f. 1.

Și totuși viața mergea înainte... La 9 iunie 1919 Comandamentul militar francez de la Constanța se adresa primarului pentru a afla ce documente trebuie să prezinte un militar francez ce dorea să se căsătorească aici cu o româncă, iar primarul îi răspundea cu rapiditate, lămurind că legislația noastră nu cerea decât un act de identitate al francezului respectiv.⁵³

Primăria Constanța împreună cu Societatea Marilor Stabilimente au început lucrările de refacere a Cazinoului, ce fusese puternic afectat de bombardamentele inamice din octombrie 1916. Asemenea, și clădirea hotelului Palace, al aceleiași societăți, fusese și ea devalizată de tot mobilierul specific, astfel că s-au adus, în acea vară, de la Paris, toate dotările necesare atât hotelului, cât și Cazinoului din Constanța, în încercarea de a le pune mai repede în exploatare pentru recuperarea pagubelor suferite.⁵⁴

La Carmen Sylva, în iunie 1919, Sever Movilă deschidea stabilimentul de băi și solicita aprobarea pentru a înființa un restaurant și un debit de băuturi spirtoase pentru perioada sezonului.⁵⁵

După cum vedem din paginile ziarelor de atunci și din documentele de arhivă, în anul 1919 dobrogenii se străduiau să revină la viața lor normală. Situația politică incertă, în perspectiva deciziei așteptate a marilor puteri privind soarta Dobrogei, agitațiile din rândul unor minorități naționale, bolșevizarea unor elemente din armată și posibilitatea radicalizării unor mișcări politice în contextul economic precar au afectat toate viața dobrogenilor.

Chiar dacă, întorși cei mai mulți dintre ei din refugiu, și-au găsit gospodăriile distruse, prin muncă ordonată, cu puținul ajutor pe care statul îl putea acorda în acele vremuri grele, ei au reușit să reia firul vieții obișnuite. Au început să se refacă clădirile, s-au adunat arhivele instituțiilor statului, comercianții și meseriașii și-au reluat activitatea, în ciuda greutăților legate de transportul dificil peste Dunăre sau de dotarea deficitară a portului Constanța. Ajutorul extern, mai ales cel prin Crucea Roșie Americană, a înlăturat pericolul foametei, iar activitatea medicilor și măsurile de igienizare luate de autorități au împiedicat izbucnirea unor epidemii. Viața politică se relua în noile condiții democratic largite ale României Mari; au loc, în acest sens, primele alegeri și partidele se reorganizează și în orașele dobrogene, sprijinite de o presă viguroasă. Erau primele semne ale începutului unei epoci noi, de referință în istoria României.

⁵³ *Ibidem*, f. 93, 94.

⁵⁴ *Idem*, dos. 20/1919, *passim*.

⁵⁵ *Idem*, fond Primăria Tuzla, dos. 6/1919, f. 63.

THE YEAR 1919 - THE INHABITANTS OF DOBRUJA RETURN TO THEIR NORMAL LIFE

Abstract

In 1919 the inhabitants of Dobruja returned to their homes and tried to resume their normal life. But the conditions were difficult. The allied armies of France and Great Britain were in Dobruja, and the Romanian administration hardly returned to its duties. Its first concern was to provide the population with the necessary food and firewood, but also to apply hygiene measures to avoid the epidemics that usually occur after wars. However, the residents mobilize and manage to restore their homes, repair the destroyed schools, and the economic activities begin to return to normal. There are also the first post-war elections, so the country is back on its natural path.

Keywords: Dobruja, World War I, Romanian administration.